

A mecseki barlangok denevérfaunája, kiegészítő és összehasonlító jelleggel The Bat Fauna of the Caves in Mecsek (with Comparative and Complementary Purpose)

SZATYOR MIKLÓS
7623 Pécs, Mártírok u. 44.

ABSTRACT: The number of bat species discovered in the Mecsek has increased to 21. This paper compares the data collected between 1845 and 1962 to the results obtained during the last two years. The bases of our researches are nettings during the active summer period and observations in winters.

During the previous years altogether 64 caves were examined in winter time. Some of these were checked only occasionally, but there are regulary revized caves, eg. that one in Abaliget.

If we compare the old and the new results meaningful changes can be found in terms of combination and occurrence.

1. Előzmények

A Mecsek barlangjainak kutatása immár 150 évre vezethető vissza. Az utóbbi évtizedek során egyre aprólékosabban és szakszerűbben kutattak át a Mecsek barlangjait.

Először 1845-ben PETÉNYI SALAMON és FRIVALDSZKI IMRE [1865] végzett kutatásokat. Ők írták le először a Mecsekből a hosszúsárnyú (*Miniopterus schreibersi*), valamint a nagy patkóorrúdenevért (*Rhinolophus ferrumequinum*).

SCHMIDL munkájának köszönhetően 1863-ban került elő a hegyesorrú denevér (*Myotis blythi*). 1905-ben Abaligeten BALASSA FERENC gyűjtötte először a kis patkóorrúdenevért (*Rhinolophus hipposideros*). KUBACSKA ANDRÁS írta le a Mecseken a vízi denevért (*Myotis daubentonii*).

1924-ben neves speleobiológusunk, DUDICH ENDRE tavi denevért (*Myotis dasycneme*) talált a Mélyvölgyi-kőfülkében. VÉRTES LÁSZLÓ régész vezetésével 1946-ban egy ásatás során találták meg a hosszúlábú denevér (*Myotis capaccinii*) szubfosszilis maradványait. TOPÁL GYÖRGY [1969] az 1950-es években végzett kutatásai során elsőként írja le a Mecsekből a horgasszörű denevért (*Myotis nattereri*).

HAVRANEK LÁSZLÓ az 1961-62-es évben végzett kutatásokat a Mecsek barlangjaiban. Ez volt az utolsó összefoglaló jellegű munka a hegység denevérfaunájával kapcsolatosan. HAVRANEK LÁSZLÓ [1962] 10 olyan denevérfajról tesz említést, melyet élve sikerült begyűjtenie. További 6 olyan fajról ír, melynek csupán szubfosszilis vagy nem bizonyított előfordulási adata van.

2. Eredmények

2.1. A korábban észlelt denevérfajok jelenlegi előfordulási viszonyai

Napjainkban hazánk területéről 26 denevérfaj ismert. Az utóbbi öt évben komoly denevérkutatási programok indultak országszerte, így a Mecsekben is. Ennek következtében huszonegyre emelkedett a Mecsekből előkerült fajok száma. Természetesen különbséget kell tenni az állandóan itt élő barlangi és odúlakó fajok, a nyár végi, őszi nászidőszakban a Mecsek barlangjaiból érkező, valamint a vonuló denevérek közt.

Jelen munkában az utóbbi évek eredményeit hasonlítom össze a mai kutatásokéval. Vizsgálataimhoz a nyári, tehát az aktív időszakban hálóval történő befogások és a téli megfigyelések adják az alapot.

A VÉRTES-féle szubfosszilis adatból ismert hosszúlábú denevér (*Myotis capaccinii*) élő példánya még nem került elő Magyarországon. Hozzánk legközelebb az al-dunai barlangokban él.

A korai denevérmek (*Nyctalus noctula*) HAVRANEK nem bizonyított előfordulását említi. Tipikus odúlakó faj, de alkalmanként előfordul épületek padlásain is. A korai denevér példányaikat barlangban eddig nem láttuk. Kizárólag nyári hálózások alkalmával kerültek meg példányai.

A kései denevér (*Eptesicus serotinus*) eddig szinte kizárólag emberi építmények padlásain fordult elő. Barlangokban csak ritkán található. HAVRANEK nem bizonyított előfordulását és szubfosszilis adatát említi. Augusztusban rendszeresen észleltük.

Az északi denevér (*Eptesicus nilssoni*) Magyarországon ritkán előforduló faj. Eddig egy alkalommal bagolyköpetből, az Északi-középhegység területéről [SZENTGYÖRGYI 1993] került elő, és egy múzeumi példánya ismeretes [ENDES 1988]. A Mecsekből csupán szubfosszilis adata ismert.

A törpe denevér (*Pipistrellus pipistrellus*) szintén csak szubfosszilis adatból volt ismert. Kutatásaink során eddig minden évben sikerült néhány példányát befogni. Szintén erdei odúlakó faj.

A durvavitorlájú denevérről (*Pipistrellus nathusi*) HAVRANEK is említést tesz. Egyedei rendszeresen előkerülnek.

A barna hosszúfülű-denevért (*Plecotus auritus*) szintén szubfosszilis adatból és nem bizonyított előfordulással említi HAVRANEK. Ezt a fajt rendszeresen megfigyeltük számos barlangban. Viszonylag nagy számban kerülnek nyáron befogásra. E faj példányai szétszórtan magányosan telelnek, kis lyukakba behúzódva. A hideget jól tűrik, az Abaligeti-barlangban rendszeresen a bejárat közelében fordulnak elő, ahol nem ritka a -2,-3 °C sem.

A pisze denevért (*Barbastella barbastellus*) a Mecsekből HAVRANEK is említette. Nyáron hálózások alkalmával fogható.

2.2. Az újabb kutatások során megkerült fajok:

A bajuszos denevér (*Myotis mystacinus*) Magyarországon eddig csak hegyvidékről került elő. Bányákban és barlangokban telel, de a Mecsekben eddig csak nyári időszakban figyeltem meg. A csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*) néhány vonuló példánya nyár végén rendszeresen előfordul. Tudomásom szerint a Mecsek területén nincs kolóniája. Legközelebb a Szársomlyó barlangjaiban fordul elő, ahol szülőkolóniája is ismert [DOMBI 1995]. A nagyfülű denevér (*Myotis bechsteini*) egyedei nyárvégi hálózások során, és télen barlangokban is előfordulnak. Megfigyeléseim szerint csak néhány példány használja a barlangokat téli szállásként, ahol nyáron nagy egyedszámban fordul elő. Az irodalom ritka fajként említi, de a területen közönséges fajnak mondható.

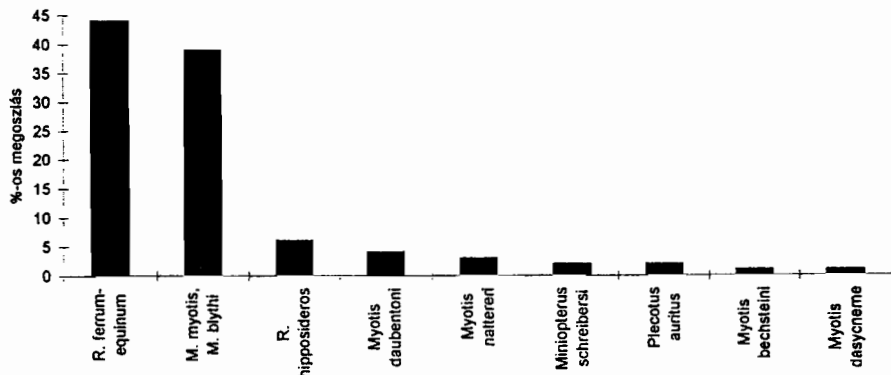
A szőröskarú denevér (*Nyctalus leisleri*) barlangban nem fordul elő. Tipikus odúlakó faj. Eddig csak nyáron sikerült megfigyelni, illetve befogni.

A fehértorkú denevér (*Vespertilio murinus*) országos szinten is nagyon ritka fajnak mondható. A Mecsekben csupán egyetlen alkalommal, Abaligetéről sikerült előfordulását bizonyítani. Barlangokban, faodvakban és épületekben egyaránt előfordulhat.

A szürke hosszúfülű-denevértnek (*Plecotus austriacus*) Abaligeten rendszeresen előfordul nyár végén egy-egy példánya. Nyáron épületekben, télen barlangokban található.

A fehérszélű denevér (*Pipistrellus kuhli*) először 1993-ban került meg Magyarországon [FEHÉR 1995]. Egy további példánya szintén 1993 augusztusában került meg a Mánfai-kölyuknál. 1994-ben egy elpusztult példányt kaptam Pécs belterületéről. 1994 májusában Szegeden is megfogták [PAULOVICS szóbeli közlés]. Ebből egyértelműen kitűnik, hogy hazánkban is állandó jelleggel megtalálható a faj. Magyarországon lehet a fehérszélű denevér elterjedésének északi határa.

Az elmúlt évek téli időszakában összesen 64 barlangot jártunk be, néhányat csak egy-két alkalommal. Vannak általunk rendszeresen átvizsgált barlangok is, pl. az Abaligeti-barlang. A régi adatokkal összevetve jelentős változás tapasztalható, mind a vizsgált fajok összetételét, mind azok előfordulási gyakoriságát tekintve. Az utolsó öt év denevérelőfordulási adatai százalékos eloszlásban, az összes vizsgált barlangot tekintve (1.ábra) a következő:

1.ábra A barlangi denevérfajok százalékos eloszlása a Mecsek területén, 1991-94.

3. Az Abaligeti-barlang denevérfaunája

A barlang mellékágakkal együtt, körülbelül 1750 m hosszú. Denevérek szempontjából csak a főágat vizsgáltam rendszeresen. A mellékágakban egyszer sem találtam nagyobb mennyiségű denevért. HAVRANEK szerint a barlang egyenletes 11-12°C hőmérsékletű. Ezt rendszeresen végzett méréseim nem támasztották alá, mivel a barlang főágának első 2-300 méterében mérhető a külső hőmérsékletváltozás hatása. A bejárati szakaszban nem ritka a -2,-3°C sem. Ez a hőmérsékletingadozás annak köszönhető, hogy a 700 méteres oldalágra kintől rábontottak, ennek következtében erős légmozgás tapasztalható. Az oldalág becsatlakozása utáni szakasz hőmérséklete kiegyenlítettebb.

Megfigyeléseim szerint a hőmérséklet ingadozása nem zavarja a bejárati szakaszban telelő *Myotis*-, és *Plecotus*-fajokat. Tartózkodási helyükön mértem 1,5°C-ot is. HAVRANEK megfigyelései szerint a vízi denevér (*Myotis daubentoni*) a barlang végében fordul elő. Megfigyeléseim során kizárólag a barlang első szakaszában találtam őket, maximum 130 m-re a bejáratától.

A barlang denevérfaunájában jelentős változás következett be az utóbbi évtizedben. A HAVRANEK által domináns fajként említett hegyesorrú denevér (*Myotis blythi*) ma már nem figyelhető meg a barlangban. A bejárati részen mindig az első 10 m-en belül találtam néhány közöséges denevért (*Myotis myotis*). A HAVRANEK által szubdominánsként említett nagy patkósorrúdenevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) ma a barlang domináns faja. Jelenleg mintegy 250 példány figyelhető meg, egyetlen kolóniát alkotva. Ez a faj nem kedveli a nagymértékű hőmérsékletingadozásokat. A kolónia egyedei mindig behúzódnak abba a barlangszakaszba, ahol a hőmérséklet 8-10°C, és a relatív páratartalom 65-80%-os.

Pincékben, bányavágatokban és barlangokban telel. A nyári szállásai ezek közelében találhatóak, maximum 10-20 km távolságban. Az abaligeti kolónia egyedei nyáron a bükkösi templomban tartózkodnak, és ott hozzák világra kicsinyeiket. A telelő és a nyári kolónia tartózkodási helye közti kapcsolatot gyűrűzéssel sikerült bizonyítani. A kolónia egyedeinek ivararányát nem vizsgáltam, mert az a denevérek zavarásával járt volna. HAVRANEK vizsgálatai szerint a leggyakoribb ivararány 60:40 volt.

4. Védelmi problémák:

Az 1950-es években az Abaligeti-barlangban élő 1500 egyedből álló hegyesorrú denevér (*Myotis blythi*) kolónia, a 600 egyedből álló hosszúszárnnyú denevér (*Miniopterus schreibersi*) kolónia napjainkra teljesen eltűnt a barlangból, sőt a Mecsek területéről is. Ez a folyamat a nagyfokú zavarás következménye. A megengedett 25 fős túrák helyett nyáron kb. 150-200 ember látogatja óránként a barlangot, hangoskodva, szemetelve.

Természetes, hogy a nyugalmat, csendet, háborítatlanságot igénylő denevérek ezt nem viselik el, eltűnnek a barlangból. Szerencsére télen nincs zavarás, így az itt telelő nagy patkósorrúdenevérek (*Rhinolophus ferrumequinum*) kolóniája megmaradt.

Hasonló a helyzet a Mánfai-kölyuknál is, ahol a rácsot szétfeszítették. Az engedély nélküli látogatók a barlangba bejárva, tüzet gyújtva zavarják a denevéreket. A kisebb barlangok, zombolyok szerencsére nincsenek veszélyeztetve.

Próbáljuk felhívni a denevérek védelmére a figyelmet előadásokkal, propagandával, ismeretterjesztő táborokkal. Fontos, hogy az emberek megismerjék a denevéreket, s miután megismerik őket, talán jobban levetkőzik az irántuk táplált ellenszenvet, s talán jobban odafigyelnek rájuk...

5. Összefoglalás:

A Mecsek területéről az utóbbi évek kutatásainak köszönhetően 21 denevérfaj vált ismertté. Ez a rendszeres nyári hálózásoknak és a téli barlangi megfigyeléseknek eredménye, mely a régi előfordulási adatokhoz való összehasonlítási alapot szolgáltatják. A téli megfigyelések során 64 barlangot ellenőriztünk. Az Abaligeti-barlang denevérfaunájában jelentős változások mentek végbe.

Irodalom:

- DOMBI, I., 1995. Dél-Magyarország gyöngyszeme - a Szársomlyó denevérfaunája.- Kézirat
- ENDES, M., 1988. A tiszai Alföld denevérfaunájának vizsgálata. *Természet-tudományos Tájékoztató*, 1.:62-67.
- FEHÉR, CS.E., 1995. A fehérszélű denevér (*Pipistrellus kuhli*) első magyarországi adatai - Kézirat
- FRIVALDSZKI, J., 1865. Adatok a magyarhoni barlangok faunájához. *MTA. Math-Term.-tud. Közl.*, 3: 47 pp.
- HAVRANEK, L., 1962. A Mecsek-hegység barlangi denevérfaunája. *Jannus Pannonius Múz. Évkönyve*, 39-51.
- SZENTGYÖRGYI, P., 1993. A baglyok denevérfogyasztásáról. *Calandrella*, 7: 86-95.
- TOPÁL, GY., 1969. Chiroptera -Denevérek. In: *Fauna Hungariae*, 22. 2. 81. pp.